

Bezdán kultúrélete (1918–1960) emberközelből és a hagyományok globalizálódása

A kutatásról

Édesapám bezdáni születésű, a nagyszüleim is ott élnek, így már kicsi korom óta járok a faluba. Sok szép élmény köt oda. A nagyszüleim nagyon sokat meséltek fiatalokról, az akkori kultúréletről, hogy milyen jól érezték magukat akkor. Engem is érdekelni kezdett a falu történelme, de miután a kezembe akadt a Bezdán kultúréletét leíró könyv (*Dr. Balla Ferenc - Dr. Balla István: Bezdán művelődési életének krónikája, 2007*), úgy gondoltam tárgyaltan az egész, hiszen már minden szükséges kutatást elvégeztek a témában. A mentorom által azonban tudomást szereztem a történelmi témák szájhagyományon keresztül történő kutatásáról (oral history), így még izgalmasabbnak látszott a terepkutatás lehetősége, hiszen nem csupán a száraz tények alapján, hanem első kézből, maguktól az események átélőitől, életszerűen, emberközelből szerezhettem tudomást a hajdani kultúréletről. Ilyen módszerrel eddig kevesen kutattak Bezdánon. Nekem kihívás volt új szemszögből megismerni az eseményeket.

A munkám célja a következő volt: elsősorban Bezdán kultúréletének 1918-tól 1960-ig szájhagyományon keresztül történő bemutatása, a II. világháború okozta változások érzékeltetése (így az ismétlődő szokásokra nem térek ki), majd a következtetésem levonása. Másodsorban a fiatalok időszzerű véleménye érdekelt, vagyis a hagyományok mai életre keltésének lehetősége.

A kutatás módszere, gyakorlatias megkérdezés (*interjú*), majd lekérdezős (*ankét*) terepmunka: elsősorban kérdőíves lekérdezés hatvan év feletti bezdániakkal, majd kérdőíves adatvétele a helybeli fiatalokkal is. A feladatomban a hagyományok felfedése mellett, azok mai relevanciájának, vagyis érvényesülésének a mérése volt. Ezért összeállítottam két ankétot, vagyis az interjúkérdéseket (egyik harminc kérdést, a másik huszonkettőt tartalmazott, részben helytörténeti publikációk, részben saját ötletek alapján), és ezeket tettem fel először tizenöt előre kiválasztott idősnek, majd a másik kérdőívvel a fiatalok véleményét firtattam. Sikerült lekérdeznem a Bezdánban élő összes hatvan év feletti magyar anyanyelvű

személyt, valamint néhány Szabadkán élő bezdánit is. Az interjúalanyok iparosok, földművesek és egyéb társadalmi rétegekből származtak. A legidősebb adatközlőm százéves, míg a legfiatalabb hatvankét éves volt. Az első elemzéshez végül ötszáztizennyolc percnyi riportanyag gyűlt össze.

Az interjúkérdések a következők:

1. Működött-e 1918-1960 között településükön kultúrkör?
2. Mire terjedt ki a tevékenysége?
3. Hány tagot számlált a társulat, és ki állt az élén?
4. Településükön működött-e színtársulat?
5. Mikor és hogyan tartották rendezvényeiket?
6. A kultúregyesületek egymás között tartották-e a kapcsolatot?
7. Szervezték-e fesztiválokat vagy más kulturális rendezvényeket?
8. Mi volt a szerepe, funkciója és változott-e 1918-1960 között?
9. Létezett-e etnikumok közötti kulturális együttműködés?
10. Kik képezték a helyi értelmiségiek körét?
11. Kik voltak legaktívabbak a kulturális tevékenységekben Bezdánban?
12. Településükön működött-e könyvtár?
13. Léteztek-e magánkönyvtárak?
14. Milyen újságokat vagy más kiadványokat olvastak a bezdániak?
15. Dolgoztak-e a településen ezeknek a lapoknak munkatársai?
16. Volt-e településükön képzőművész/festő?
17. Mi volt a szerepe az egyháznak a művelődési életben?
18. Mi volt a szerepe az iskolának ezeken a művelődési rendezvényeken?
19. Ki foglalkozott a településen népköltéssel?
20. Mi volt a népzene szerepe és mennyire volt népszerű?
21. A falunak volt-e saját népi zenekara?
22. Tartottak-e táncmulatságokat, kik jártak el oda?
23. Írja le falujának a néptáncait?
24. Mesélje el, hogy milyenek voltak a leánykérések, esküvők, keresztelők, névnapok!

25. Milyen ünnepi szokásokat tud felidézni?
26. Filmszínház volt-e településükön?
27. Magánszemélyeknek volt-e rádiójuk?
28. Volt-e a faluban fényképész?
29. Volt-e valakinek lemezjátszója?
30. Hasonlítsa össze falujának akkori kultúréletét a jelenlegivel!

A terepjárás során tárgyi anyagokat is gyűjtöttem (fényképeket, ruhákat, belépőjegyeket stb.).

Az összegyűjtött anyag elemzésekor az 1919-től 1960-ig terjedő időszakot, történelmi jellegzetességénél fogva, három fázisra osztottam fel:

- 1919-1940 (háború előtti kor),
- 1940-1945 (háború alatti kor),
- 1946-1960 (háború utáni kor).

A kultúrtörténeti kutatás helyszíne

Bezdán a Vajdaság északnyugati részén található falu. A Duna bal partján fekszik, a horvát határhoz közel, Zombortól mindössze 18 km-re. Körülbelül ötezer főt számlál, ebből háromezer magyar (2002. évi lakosság-összeírás adata).

A kulturális intézmények működése

A kulturális tevékenységet folytató intézmények és tevékenységek sorában, 1918-1960 között, a következők voltak a jellegzetesek: kultúrkörök, táncmulatságok, médiumok, könyvtárak és a hagyományos rendezvények.

Kultúrkörök

A kultúrkörök munkája alatt a színelőadásokat, vagy akár a bálakat értem. Bezdánban hét kultúrkör működött a háború előtt, melyeknek a tevékenysége leginkább abban merült ki, hogy bálakat és előadásokat rendeztek. Később, a különböző történelmi időszakokban ezek a tevékenységek nem egyforma intenzitással jelentkeztek a helységben.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
Kultúrkörök	7	-	5
- bálók, előadások	++	-	+
Szintársulatok	3	-	2
- előadások	++	-	+

A két világháború között működő kulturális intézmények a következők voltak: Hajós-egylet, Iparos-egylet, Farmertársaság, Sportegylet, Vadásztársaság, a Katolikus Legényegylet és a Kultur-bund. Az utób-

biról a következőkben nem esik szó, mivel ez volt a svábok kultúrköre, a magyarok többsége pedig nem járt velük egy társaságba, így keveset, szinte semmit nem tudnak az ő szokásaikról. A szerbek száma elenyésző volt a településen, az elmondottak alapján sokáig csak egy szerb család élt a faluban, így nem működött szerb kultúrkör.

A háború ideje alatt nem volt nagy igény a bálókra és színelőadásokra, utána pedig már csak öt kultúrkör kezdte meg működését. Kiemelem a szocialista rendszerben megjelenő szervezetek közül például az AFŽ-t (Antifašistički front žena), vagyis az Antifasiszta Nőegyletet. A vallási jellegű kultúrkör megszűnt, mivel a háború után a vallásgyakorlás tiltva volt.

A szintársulatok igen aktívak voltak a háború előtt és után is. A lakosság szerint Bezdán volt a környező falvak kulturális központja, mivel innen jártak leg többet vendégszerepelni, és itt voltak a legszínvonalasabb előadások.

Táncmulatságok

A táncmulatságokat különböző zenekarok tevékenysége jellemezte, bálók és hagyományos ünnepek alkalmával.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
A zenekarok	++	-	+
- Kessler-banda	++	-	-
- Uri-banda	++	-	-
- Szimf. zenekar	++	-	+
- Cigányzenekar	++	-	++
- Trombitazen.	++	-	++
Bálók, tánc	++	-	+

Táncmulatságokat minden vasárnap három kocsmában tartottak. Itt a Cigányzenekar és a Trombitazenekar szórakoztatta a bezdániakat. Ezenkívül lakodalmakban kaptak nagy szerepet és különböző ünnepségeken: május elseje, húsvét alkalmából. A Kessler-banda, az Uri-banda és a Szimfonikus Zenekar főleg komolyzenét játszott, nem mulató jelleggel. Ezek a háború végére meg is szüntek működni, viszont a Cigányzenekar és a Trombitazenekar ugyanolyan lendülettel szórakoztatott továbbra is.

Hagyományos rendezvények

Bezdánban a hagyományos rendezvények főleg vallási ünnepekhez kötődtek. Ezek voltak a betlehemezés, körmenetek és a húsvéti vagy más templomi szokások.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
--	-----------	-----------	-----------

Karácsonyi ünnepkör			
- betlehemezés	++	-	+
- körmenetek	++	-	+
- szentmisék	++	+	+
Húsvéti ünnepkör			
- locsolkodás	víz	víz	kölni
- tojásfestés	fű, krepp...	fű, krepp...	festékek

Mint minden falunak, Bezdánnak is voltak és vannak jellegzetes szokásai. Amelyek a legnagyobb mértékben változtak, azok a következők: betlehemezni a háború előtt minden házból jártak a gyerekek, egy kis csoki, gyümölcs reményében. A háború alatt azonban a szülők ki sem merték engedni gyerekeiket az utcára, később pedig gyengén sikerült feleleveníteni ezt a szokást. Bezdán lakossága viszonylag nagyon vallásos volt a háború előtt, sőt az alatt és utána is, hiszen a párttilalom ellenére jártak szentmisére, a körmenetekre, és támogatták az egyházat. A húsvéti ünnepkörben a locsolkodás vízzel történt, a módosabbaknál illatos, szappanos vízzel, a háború után pedig divatba jött a kölnivíz. A tojásfestésnél a festékek megjelenése hozott jelentős változást, mivel a háború előtt hagymahéjjal, fűvel, kreppel festettek.

Az esküvőkön is nagy változások észlelhetők. A háború előtt a menyasszony népviseletben volt, fekete lakkcipőben, pártában, virágcsokor nélkül. A fényképezéskor a hagyományos beállítás szerint a vőlegény a menyasszony bal kezét fogja. A háború alatt az anyagihiány és szegénység miatt mindenki másként találta fel magát. Volt, hogy hétköznapi viseletben esküdtek meg. A háború után megjelentek a hosszú, fehér ruhák, a városból rendelt ruhaanyagokkal, a fehér cipők és a nagy virágcsokrok.

Művészeti tevékenységek

Művészeti tevékenységként Bezdánban a népköltészeti, zenei és a festészeti munkákat érdemes elemezni.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
Népköltészet	+	+	-
- iamboszok	+	+	-
- egyéb művek	amatőr próbálkozások		
Képzőművészet			
- képzőművészek	2	1	++
Zeneiskola	-	-	+

Nincs jellemző bezdáni népdal, monda, népmese. Egyedül iamboszok születtek, azok is csak az első két időszakban. Például ezek a Sűthús Ádámról szólók, aki mindig a hentesüzlet előtt piszkálta a fogát azzal

a magyarázattal, hogy belement a sült hús, de talán egész életében sosem evett húst, olyan szegény volt. Egyéb művek, versek, novellák születtek, de csak amatőr próbálkozásként, ahogy Simon bácsi is mondta „nem vót itten semmiféle profiság”, senkiről sem mondhatjuk el, hogy híres íróvá nőtte volna ki magát.

A háború előtt két képzőművész tevékenykedett: Nagy Ernő bácsi, aki leginkább virágcsendéleteket festett, és nagyon népszerű volt, valamint Hilpert József, aki elutazott Amerikába, ott galériatulajdonos lett és a miniatúráival lett híres (körömnagyságú kis képek), amelyeneket azóta sem fest senki a településen. A háború után több próbálkozás volt. Heck Paula művésznő énekesnőként, színésznőként, költőként és festőként is sokat tevékenykedett.

A zeneiskolának csak a háború után lett kihelyezett tagozata Zomborból, az is sok kérelmezés után, csak rövid időre. A gyerekek harmonikán tanulhattak játszani.

Bezdánban nem volt jellegzetes népviselete. Az öltözködési szokásokban észlelhetünk némi változást. A karcsúsított blúzból, alsószoknyákból, szoknyából és kötényből álló egyszerű viselet eleinte sötét színű volt, minták nélkül, majd egyre világosodott és később teret engedtek a mintáknak is.

Szórakozás, tájékozódás

Bezdánban ezt a rádió, a lemezjátszó és a fényképezés munkája jelentette.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
Rádió	+	-	+
- kocsmákban	+	-	++
- iparosoknál	+	-	++
- szegényeknél	-	-	+
Fényképezészek	2	2	++
Lemezjátszó	+	-	++

A rádió korán megjelent Bezdánban (30-as évek környékén), hiszen a kocsmákban elengedhetetlen volt a rádió, mivel ez csalta oda a vendégeket. Az iparosoknál elvéve, a szegényeknél egyáltalán nem volt rádió. A háború kezdetén összeszedték a szerkezeteket, és házi, úgynevezett detektoros rádióval próbálták fogni a híreket. A háború után újra megjelent a rádió, először a módosabbaknál. A szegények általában kollektívan hallgattak rádiót, mégpedig a vasárnapi szentmise utáni az egyórás korzózásán, amikor a főutcán hangszórókról hallatták a zenét. A lemezjátszó, akárcsak a rádió, hamar megjelent a faluban. A háború alatt sok elveszett belőlük, később viszont ismét megjelentek, először a módosabb családoknál.

Bezdánban két fényképész tevékenykedett: a Jankovics fényképész, aki a magyarok bejövetelével Jámborra magyarosította a nevét és a Lukics fényképész. Mindketten szinte dinasztia hozták létre. A háború után már több fényképész is volt.

Nyomtatványok

A bezdániak olvasóköriakban, majd könyvtárakban olvashattak.

	1919-1940	1941-1945	1946-1960
Közkönyvtár	-	...	bővül
Magánkönyvtárak	2	...	-
Újságok	7	-	5

Az elmondottak alapján a háború előtt nem működött közkönyvtár, csak kisebb olvasóköri a magánkönyvtárak révén. A háború alatt nem volt lehetőség könyvtár létesítésére. A háború után közkönyvtár kezdte meg a működést, ami (örököse híján) Kelsch Jakab magánkönyvtárával bővült. A másik magánkönyvtár az egyház tulajdonában volt, de Kecskés Ferenc plébános nyugdíjaztatása után Tóthfaluba vitte át a könyveket.

A háború előtt hét újság érkezett rendszeresen Bezdánba, ebből csak egyet adtak ki helyben, az Újévi Újságot. Később már csak öt újság maradt, amiből a legjelentősebb a Szabad Vajdaság, amely a háború utáni napokban jelent meg.

Következtetések a bezdáni művelődési életről

A terepmunka és az interjúzás eredményeképpen a leggyakrabban elhangzottak alapján a következő jellegzetességeket tudom feltüntetni a település művelődési életéből, egy-egy adott időszakra vonatkoztatva:

A bezdáni művelődési élet 1919-1960 között kiegyensúlyozatlan és történelmi eseményektől függő volt.

Az 1919-1940 közötti időszak a legvidámabb időszak a bezdániak számára, ugyanis az interjúalanyok szerint: „sokat viccelődtünk”, „akkor volt legszebb az élet”, „na akkor jó volt”.

Az 1941-1945 között volt a legnehezebb időszak: „nem szívesen beszélek róla”, „semmi nélkül maradtunk”.

A háború után pedig, 1946-1960 között, „szegények voltunk, de ezután kezdett kicsit jobb lenni”, „kevés volt a munkalehetőség”...

Miután nem értettem miért érezték a legszebbnek az első időszakot, hiszen az I. világháború után is szá-

molni kellett a háború hatásaival, mint az utolsó időszakban, arra a következtetésre jutottam, hogy a megkérdezettek akkor ifjak voltak, így gondtalan gyermekkoruként élték meg azt az időt. A II. világháború átélése természetesen mindenkire egyformán rosszul hatott.

A néphagyomány ápolása ma Bezdánban

A falujárás megfigyelésem alapján feltételezhettem, hogy a valamikori bezdáni magyar népszokások mára viszonylag gyengén maradtak fenn. A mai fiatalok nemigen ismerik ezeket a hagyományokat. Megpróbáltam ennek a hipotézisnek az igazát empirikus kutatással bizonyítani. Olyan általános és középiskolás diákokkal, valamint szüleikkel (családokkal) töltöttem ki a kérdőívet, akik bezdáni születésűek (összesen 30 család). A munkám fontos része itt is a személyes kapcsolat volt. A kérdőívet tizenöt bezdáni idős személy által felelevenített népszokások alapján állítottam össze. Íme a *kérdőív szövege*:

1. Vannak-e a mai esküvőkön Mária lányok?
2. A menyasszonynak bekötik-e a fejét a lakodalomban éjfél után, és ha igen mivel?
3. Járnak-e a családtagok bálókba, vagy táncmulatságokra?
4. Visel-e népviseletet, vagy a környezetében ismer-e olyan személyt, aki így öltözik? Hányat?
5. Hagyományos-e a családban a karácsonyi vacsora?
6. Megtartják-e a böjtöt?
7. Járnak-e locsolkodni?
8. Járnak-e színházba? Milyen gyakran?
9. Van-e még a faluban Szt. Flórián-napi ünnep?
10. A gyerekek járnak-e betlehemezni?
11. Megkérte-e hagyományosan a szülőktől a felesége kezét/megkérték-e önt a szüleitől?
12. Tartják-e a szokást, miszerint az újdonsült anyukának a születést követő pár napban a rokonok viszik az ebédet, vacsorát (komatátat)?
13. Hallani-e trombitaszót még a faluban húsvétkor vagy május elsején?
14. Van-e suprikálás?
15. Van-e még szerepe az esküvőkön a rozmaringnak?
16. Az esküvőkre meghívókat küldenek, vagy hívogatnak?
17. Vannak-e Luca-napi „kotkodások”?
18. Tartják-e a szokást, miszerint karácsonykor szalmát kell tenni az asztal alá, majd az ünnep befejeztével a szalmát a gyümölcsfákra kell kötni jobb termés reményében?

19. Tartanak-e egyéb bezdáni magyar népszokásokat? Ha igen, miket?

20.*Miért nem tartják a fent említett népszokások közül azokat, melyekre nemmel választottak?

21.*Ünneplik-e a Halloween-t, a Valentin- napot vagy egyéb angolszász szokásokat? Esetleg a környezetükben ünnepelnek-e ilyen újabb szokásokat?

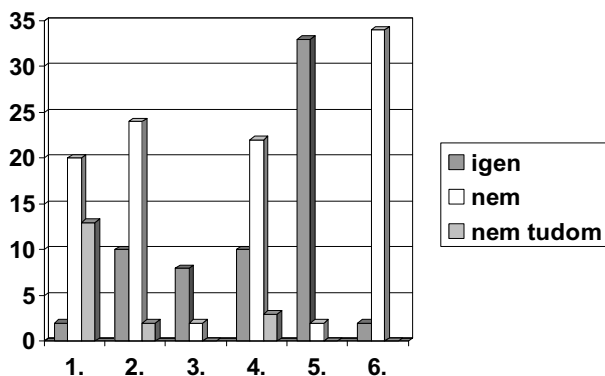
22.*Mennyi időt töltenek a tévé, ill. a számítógép előtt naponta? (összefüggésben van ez esetleg a 20-as kérdéssel?)

Kutatáseredmények a mai szokások ápolásáról Bezdánban

A legjellegzetesebb hagyományápolási szokások közül a következő négy szempont érdekelt: hogy vajon manapság megmaradtak-e az esküvői szokások, majd milyenek a vallási szokások és ünneplések, továbbá a táncmulatságok formáiból mi maradt meg mára és végül a mai fiatalok számítógép-használati szokásai ezzel összefüggésben vannak-e. A kérdőíves válaszok gyakorisága alapján a következő elemzéseredményekhez jutottam:

a.) Esküvői szokások

Első ábra: Esküvői szokások

Az eredeti esküvési néphagyomány szerint a **Mária lányok** fehér népviseletbe öltözött hölgyek, akik egy-egy esküvő alkalmával az oltár mellett álltak. Egyéb ünnepekkor, körmenetekkor a lobogót vitték, a templomot díszítették. A kérdőív első kérdése (lásd az ábra 1-el jelölt nagyságértékét) arra vonatkozott, hogy vajon manapság vannak-e Mária lányok az esküvőkön. A legtöbb válaszadó (20) nemmel felelt, míg sokan azzal sem voltak tisztában, hogy egyáltalán mit takar ez a népszokás (13). Az igyesek száma elenyésző (2).

A második kérdés (2. nagyságértékek az ábrán) arra vonatkozott, hogy **bekötik-e a menyasszony fe-**

jét éjjel után a lakodalomban. Itt szintén a nem válasz került túlnyomóan többségbe (24), viszont több helyen (10) még manapság is él a népszokás, miszerint az ara fejét tarka kendővel, vagy úgynevezett törökcik-kendővel kell bekötöni (a bezdániak szerint kikötöni) a lakodalomban éjjel után, a hajukat kontyba kell tenni ezzel jelképezve, hogy már menyecskék. Megjegyzem, mára a kendőt egyes helyeken piros művirág váltotta fel.

A harmadik kérdés (3.) arra vonatkozott, hogy a férfiak **megkérték-e a nők a kezét** a szülőktől, mert a valamikori népszokás szerint azt „úgy illik”. Itt meglepetésemre szinte minden úriember nagyon „illedelmes” volt, tízből nyolc személynek kérték meg a kezét, vagy kérte meg kedvese kezét a szülőktől.

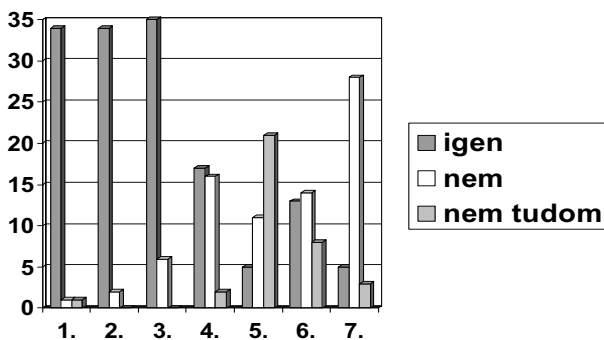
A negyedik kérdés (4.) az volt, hogy hallottak-e manapság a **komatálról**. A hagyomány szerint az újdonsült anyukáknak a születést követő kb. két hétben nem volt szabad elhagyniuk az ágyat, ez idő alatt ugyanis erősödtek, hogy az első útjuk rögtön a templomba vezethessen a picivel. A két hét leforgása alatt minden nap más rokon vitte a napi háromszori étkezést, úgynevezett komatálat az anyukáknak. A válaszadók közül hárman nem is hallottak erről a szokásról, huszonketten nem tartják, és tízen tartják a szokást, itt sem minden családban, egyesek csak a környezetükben ismerték fel a hagyományt.

Az ötödik kérdés (5.) ebben a témakörben az volt, hogy van-e a **rozmaringnak jelentősége** a mai esküvőkön. Mivel régen mikor a menet végigvonult az utcákon a hosszú, masnival ellátott rozmaringszálak különböztették meg a vendégeket az utcán bábmészakodóktól. Nagy örömmre, ez egy olyan bezdáni népszokás, ami még ma is él, mivel harminchárom válaszadó szerint még manapság is van jelentősége a rozmaringnak, és csak ketten választottak nemmel.

Az utolsó kérdés (6.) arra vonatkozott, hogy manapság **hívogatnak-e az esküvőkre** (erre a célra megkért emberek kurjongatva hívják össze a falu népét), vagy meghívókat küldenek. Harmincnégy helyen nem hívogattak, és csak két esküvőn igen. A szokás csak annyiban maradt meg, hogy a meghívókat személyesen a jegyespár viszi a meghívottakhoz.

A második ábra első kérdése (1.) az volt, hogy hagyományos-e manapság a bezdáni ifjak **karácsonyi vacsorája** (a hagyományos bezdáni vacsora a halpaprikás és a sóba'-vízbe' bableves). Ez eddig a második népszokás, amiről elmondhatjuk, hogy ma is él, mivel harmincnégy embernek ma is a hagyományos vacsora kerül az asztalára karácsony este. Csupán egy személynél nem ilyen az étel, és egy valaki nem is tudja, mit takar a hagyományos vacsora.

b.) Vallási ünnepi szokások

Második ábra: Vallási szokások

A második kérdés (2.) az volt, hogy vajon tartják-e manapság is olyan lelkiismeretességgel a húsvéti **böjtöt**, mint valamikor. A háztartások legnagyobb részében (34) igen, tartják a böjtöt, viszont nem az egész böjti időszakot, csak az ünnepeket megelőző egy-egy napot. Két családban még ezt sem.

Arra a kérdésre, hogy járnak-e **locsolkodni** (3.) a várható igen volt a válasz. Sőt, szervezeten járják a falut. Viszont a családi korosztály csak a legközelebbi hozzátartozókat locsolja meg.

Az ábra negyedik kérdése (4.) az volt, hogy járnak-e manapság a gyerekek és az ifjúság karácsonykor **betlehemezni**. A régi hagyomány szerint a gyerekek betlehemi játékokat előadva járták a házakat karácsony este némi édesség, gyümölcs reményében, sőt a felnőttek is juhászoknak öltöztek, szintén kisebb szerepeket tanultak be és adták elő őket. A mostani tizenhét igen válasz szinte csak azokat a gyermekeket takarja, akik nem teljesen önerőből mennek betlehemezni, hanem a bezdáni tisztelendő atya tanítja meg őket egy rövid színdarabra, melyet karácsonykor játszanak el a templomban. A nem válaszok aránya szintén nagy. Ez magába foglalja azon felnőttek választát is, akikhez egy gyermek sem kopogott be karácsony este azzal a szándékkal, hogy betlehemi játékokat szeretne előadni. Ketten nem hallottak erről a szokásról.

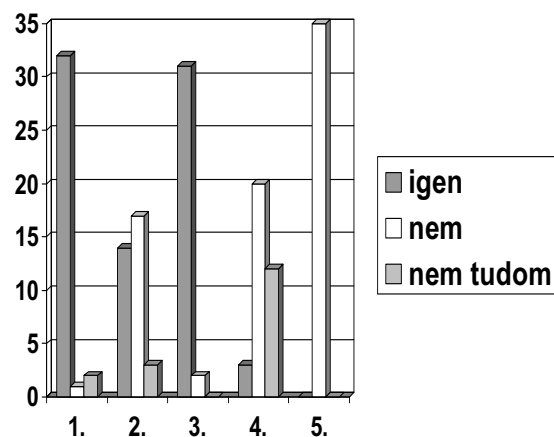
Az ötödik kérdés (5.) az volt, hogy járnak-e a gyerekek manapság **suprikálni**. Ez a népszokás azt foglalta magában, hogy a fiúk aprószentekkor lányos házakhoz jártak, és a következő versikét mondták: „*Friss légy, jó légy, keléses ne légy, apádnak, anyádnak szót fogadj, ha mondják, szaladj!*” A jókívánásokért cserébe az anyukák apróságokkal jutalmazták a fiúkat. Sajnos a megkérdezettek közül huszonegyen egyálta-

lán nem hallottak erről a dologról, tizenegyen pedig nem járnak suprikálni. Csupán öt igen választ kaptam.

Az ábra hatodik kérdése (6.) a **Luca-napi „kot-kodálásra”** vonatkozott, ami abból áll, hogy Luca napon a gyerekek reggel nagyon korán házról házra járnak, majd mindenhol beülnek a szoba egyik sarkába és itt a következő versikét mondogatják: „*Kot-kot-kotkodács, minden napra száz tojást...!*” majd cserébe édességet, gyümölcsöt kapnak. Ezt a szokást, nagy meglepetésemre, tizenhárman tartják, de sajnos a nemek aránya is ekkora (14). Nyolcan nem is hallottak erről a szokásról.

Az ábra utolsó kérdése (7.) az volt, hogy tartják-e a szokást, miszerint karácsonykor többek között **szalmát** tesznek az asztal alá, majd az ünnep befejeztével ezt a szalmát kis csutakok formájában a gyümölcsfákra kötik jobb termés reményében. Ezt a szokást sajnos huszonöt nem tartják a megkérdezettek közül, hárman nem is hallottak róla, és mindössze öt olyan válaszadó van, akik tartják a szokást.

c.) Mulatozási szokások

Harmadik ábra: Mulatozási szokások

A harmadik ábra első kérdése (1.) arról szólt, hogy manapság járnak-e a fiatalok különböző **táncmulatságokba**, bállokba. Régen három helyen volt táncmulatság Bezdánban minden vasárnap. A lelkes gyerekek is járhattak tánciskolába. Minden évben megrendezésre került az Anna-bál, Katalin-bál, Nőnap bál, Szüreti bál és egyéb mulatságok. Jelenleg is járnak a fiatalok bállokba, különösen a középkorúak, de az meg sem közelíti a valamikori táncok sűrűségét. Összesen harminckét igen választ kaptam.

A második kérdés (2.) az volt, hogy a megkérdezettek hány olyan személyt ismernek környezetükben, akik **népviselőt** hordanak (gondolok itt az egyszerű karcsúsított blúz, alsószojnyák, szoknya, kötény összeállításra, mert Bezdánnak sosem volt jellegzetes népviselete), vagy netán ők maguk viselnek-e nép-

viseleti öltözéket? Tizennégy válaszadó ismer népviseletben járó személyt, de sajnos mindenki azt az egyet. Ezek és az idősek által elmondottak alapján arra merek következtetni, hogy mindössze egy néni hord népviseletet a faluban manapság is. Ezenkívül azok a fiatalok bújnak egy-egy fellépés alkalmával viseletbe, akik részt vesznek a néptánc-szakkörökön. Tizenhét személynek nincs népviseletben járó ismerőse.

Nagy örömmre, arra a kérdésre, hogy járnak-e **színházba (3.)**, két kivétellel, mindenki igennel válaszolt. Ahhoz képest, hogy valamikor szinte hetente cserélték a repertoárt, jelenleg csak évente vannak színházi napok a faluban, ezen viszont ott van a fiatalság. Azt vettem észre, hogy lenne érdeklődés akkor is, ha gyakoribbak lennének az előadások.

Arra a kérdésre, hogy van-e még a faluban **Szent Flórián-napi ünnep (4.)** tizenkét olyan választ kaptam, hogy nem tudják, miről van szó, és húsz nem választ. Pedig az idősek által elmondottak alapján régen Szent Flórián-napon (a tűzoltók védőszentje) a bezdáni hajógyár előtt sok égő gyertyát bocsátottak a vízre.

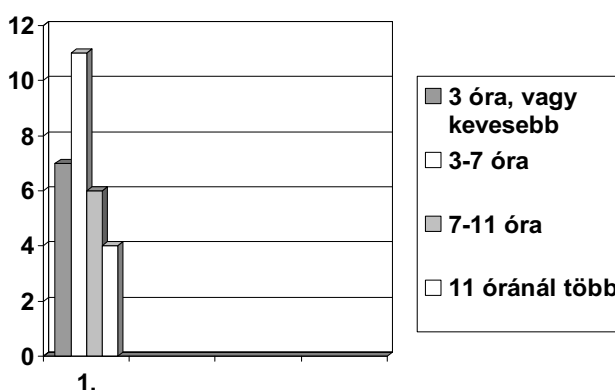
És az ábra utolsó kérdésére (5.), miszerint hallani-e még **trombitaszót** a faluban május 1-jén, húsvétkor, vagy más ünnepekkor, egyhangú nem választ kaptam. Pedig szintén az idősek elmondása alapján, ahogy már az előzőkben beszámoltam, Bezdánnak híres trombitazenekara volt a régi időkben.

Arra is kíváncsi voltam, hogy a megkérdezettek vajon mivel magyarázzák azt, hogy ma már nem tartják meg a legalapvetőbb bezdáni népszokásokat sem. Ha ezeket nem tartják, ápolnak-e bármilyen egyéb, a falura jellemző hagyományokat. Az ilyen egyéb népszokásoknál megemlítésre került a falunap, az utcabálok, a búcsú, a halfőzések, a disznótoros vacsorák, a névnapok ünneplése, a néptánc szakkörök, a tavaly először megrendezett néptáncbál és a Hármas Találkozó, melyen tradicionálisan Magyarország, Horvátország és a Vajdaság képviselői vesznek részt, kézművesek, néptáncosok, népzeneészek, népdalénekesek mutatkoznak be egymásnak.

A lakosok elmondása szerint azért nem tartanak több ilyen népszokást, mert az idősebb generációk nem adták át nekik tudásukat, és nem tanították meg őket kellőképpen ezeknek a hagyományoknak az ápolására. Ennek oka lehet a háború utáni szocialista rezsim is, amely „nem nézte jó szemmel” a kisebbségek hagyományápolását. Később, amikor újra alkalom lett volna hűen megtartani a népszokásokat, már nem sikerült olyan mértékben feleleveníteni, mint ahogyan azelőtt tartották őket, így nagy részük egyszer-

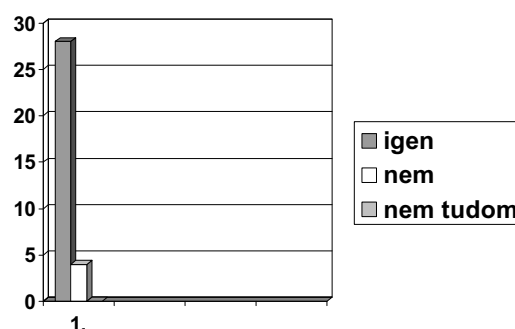
rűen feledésbe merült. Kifogásként említik a válaszadók a mai rohanó világ élettempóját, ahol a karrierépítő fiatalok úgy érzik, nincs idejük ilyesmire. Ők már középiskolás korukban más településre kerülnek át. Felmerül bennem az a kérdés is, hogy vajon mennyire gátolja a fiatalokat a hagyományörzésben a mai túlméretezett számítógép-használat, vagyis a globalizálódó világ.

d.) A fiatalok számítógép-használati szokása

Negyedik ábra: Számítógép-használat a fiatalok körében

Azt a kérdést tettem fel, hogy a mai fiatalok mennyi időt töltenek a televízió, ill. a számítógép előtt. Az eredmény bizonyította a feltevésemet. Naponta két óránál kevesebbet senki nem ül a képernyő előtt: legnépesebb a 3-7 órát tévézők vagy számítógépezők csoportja, de akadnak szép számmal, akik 11 óránál is többet, akár minden szabadidejüket távirányítóval a kezükben töltik.

Ötödik ábra: Angolszász ünnepi szokások a bezdáni fiatalok körében

Ezután arra voltam kíváncsi, hogy ünneplik-e a fiatalok a Halloween, a Valentin-napot vagy egyéb angolszász szokásokat. Itt is hasonló eredményt kaptam, mint amire számítottam: mindössze három olyan fi-

atal volt, aki nem tulajdonított különösebb jelentőséget a Valentin-napnak, és egy olyan válaszadó sincs, aki ne tudna ezekről az alkalmakról.

Konklúzió

1. Kutatásaim alapján az általam kiválasztott tizennyolc alapvető népszokás közül mindössze egy-két olyan van, amit nagymértékben sikerült megőrizni, még ezeket sem teljesen, és legalább tíz olyan hagyomány van, amelyet szinte egyáltalán nem tartanak, vagy ha mégis, akkor sem közelítenek ahhoz, amennyire valaha ünnepelték őket.

2. A média megjelenése (főleg a számítógépek, a bulvárlapok, a televízió) sok új keletű dologra serkentette a mai fiatalokat. Az amerikanizálódás és az angolszász kultúra és nyelv használata jelenleg divatosnak számít a fiatalok körében. Az autentikus magyar hagyományok szerepét és jelentőségét nagymértékben átvették az angolszász ünnepek.

3. Szerintem minden kultúrának, így a magyarok kultúrájának is abban van az értéke, hogy a kis falvakban, mint Bezdán is, évszázadokon keresztül hűen ápolták. Szomorú ma látni, hogy a magyar gyerekek gyakrabban vannak kint jelmezben az utcán október 31-én, nem pedig a karácsonyi betlehemezéskor. Ha azt szeretnénk, hogy a hagyományos kultúránk megmaradjon, nekünk is tenni kéne valamit. Mások kultúrájának a megismerése hasznos lehet, de különbséget kell tenni más kultúra megismerése és utánzása között. Ku-

tatómunkám alkalmával újabb bizonyosságot nyert kultúránk gazdagsága, szépsége. Bezdán településen újabb lendülettel és erővel kellene őrizni az autentikus népi hagyományokat, addig, amíg nem késő.

Melléklet

Primer adatforrás: adatközlők, akik hozzájárulásukat adták nevük feltüntetéséhez:

Reéb Katalin, Kedves Katalin, Reéb Erzsébet, Gondos Katalin, Burján Irén, Jankovics Borbála, Horváth Erzsébet, Csapó Simon, Major Erzsébet, Major Ferenc, Tallósi József, Tallósi Júlia, Heck Paula, Koletár Hermina, Koletár János.

Köszönetnyilvánítás:

Köszönet Kanizsai Ilona tanárnőnek, aki segített abban, hogy eljusson a kérdőívem a bezdáni általános iskolás diákokhoz!

Hálás vagyok minden családnak, amelyek segítségemre voltak és szívesen válaszoltak a feltett kérdéseimre!

Szekunder és egyéb források:

1. Dr. Balla Ferenc és dr. Balla István: Bezdán művelődési életének krónikája, Kiadó: Logos-print, Tóthfalu, 2007.

2. Internet-források:

www.vajdasag.netoktato.hu (2009. márc. 24.)

www.bezdan.org.rs (2009. márc. 24.)

Kamasztánc